

Muutoksia Suomen lintujen lajiluetteloon osa 2

Hannu Jännes

Pohtiessaan karkulaisongelmaa ja eri lajien asemaa Suomen lintujen lajilistalla rareiteetikomitea (RK) käsitteli yli 40 lajia punapäänarskusta neitoturkeen ja mäntysirkkuun. Näistä esitellään yksityiskohtaisemmin ne lajit, joiden asema lajilistalla muuttui, tai joista on viime aikoina keskusteltu tavallista enemmän. Toivottavasti esimerkit antavat jonkinlaisen kuvan niistä

monista ongelmista ja näkökohdista, joita RK joutuu ottamaan huomioon tehdessään lajin asemaa koskevia päätöksiä.

Pelikaani

Pelecanus onocrotalus

kevät 1839 Karjaa

7.5. 1925 Pyhäjoki

Pelikaanin pesimäkanta romahti levinneisyysalueen länsiosassa viime vuosisadalla ihmisen vai-

non ja pesimäalueiden kuivaamisen vuoksi. Aivan viime aikoina kannat ovat paikoitellen alkaneet elpyä rauhoitusten ansiosta. Cramp & Simmons (1977) arvelevat, että Pohjois Euroopan viimeaikaiset hävinnöt koskisivat karkulaisia, mutta useiden 1700- ja 1800-luvuilla Keski-Euroopassa havaittujen parvien arvellaan olevan luonnonvaraisesti harhautuneita. Mainittakoon, että viime

Pelikaani (*Pelecanus onocrotalus*) kolkuttelee edelleen kolmoskategorian portteja. Intia, Delhi marraskuu 1992. © Pekka Komi.
Great White Pelican.

Ruostesorsa (*Tadorna ferruginea*). Intia, Delhi marraskuu 1992.
© Pekka Komi
Ruddy Shelduck.

Lumihanhi (*Anser caerulescens*) on todistettavasti harhautunut Atlantin yli, mutta se on myös yleinen tarhalintu Keski-Euroopassa. Kuvassa kaksi lumihanhea ja yksi "sinihanhi". USA, New Mexico syksy 1986. © Harry Lehto.
Two Snow Geese and a "Blue Goose".

Koristeellinen harjakoskelo (*Mergus cucullatus*) pesii yleisesti Keski-Euroopan vesilintutarhoissa. Englanti, Yorkshire marraskuu 1989. © Harry Lehto.
Hooded Merganser.

Pikkutelkkä (*Bucephala albeola*) koki saman kohtalon kuin harjakoskelo ja päätyi mahdollisten tarhakarkulaisten kategoriaan. USA, Kalifornia. © Harry Lehto.
Bufflehead.

vuosina on useissa Keski-Euroopan maissa ja Englannissa havaittu **afrikanpelikaaneja** (*Pelecanus rufescens*), joiden on epäilty olevan luonnonvaraisia harhailijoita (esim. Anon. 1992).

Analyysi eri pelikaanilajien esiintymisestä Euroopassa on tekeillä Hollannissa (P. Knolle kirj. ilm). **RK päätti säilyttää lajin Suomen lintujen lajilistalla** ainakin siihen saakka kunnes lisätietoja saadaan.

Flamingo

Phoenicopterus ruber

29.6. 1904 Piikkiö
11.2. 1962 Kuortane
9.9. –12.10. 1983 Oravainen
2.–27.10. 1988 Uusikaupunki
22.8. 1988 Hailuoto
14.–15.9. 1991 Särkisalo
19.–21. 9. 1991 Tenhola
24.10. 1991 Hailuoto
17.11. 1991 Rauman mlk

Flamingo on eurooppalaisella levinneisyysalueellaan paljon tutkittu muutto- ja paikkalintu. Rengastusten perusteella lintujen tiedetään harhailleen säännölliseltä muuttoreiltään eteläisiin ilmaansuuntiin kuten Turkkiin ja Italiaan, mutta pohjoisesta tunnetaan viime ajoilta vain yksi kovan myrskyn jälkeinen havainto 500 kilometriä Camarguesta pohjoiseen. Edelleen tiedetään vanhojen lintujen seuraavan tarkemmin

muuttoreittejä än kuin nuorten, joilla on enemmän taipumusta kuljeskeluun ensimmäisen elinvuotensa aikana. Camarguen flamingontutkijat esittävätkin, että kaikki viimeaikaiset Pohjois-Euroopan havainnot lajista koskisivat karkulaisia.

Läntisen Välimeren alueen lisäksi flamingoja pesii myös Turkissa ja edelleen kauempana Kaspianmerellä ja Araljärvellä. Nämä linnut talvehtivat pääasiassa Lähi-idässä ja entisen Neuvostoliiton eteläosissa. Näistä populaatioista kotoisin olevien lintujen tiedetään harhailleen koilliseen ja itään Kazakstaniin ja Länsi-Siperiaan. Itäisemmistä populaatioista lähtöisin olevan nuorten lintujen parven tiedetään vaeltaneen länteen vuonna 1935, minkä lisäksi aikaisempia harhautumishavaintoja on myös Ukrainasta ja Volgan suistosta. Yksinäinen lintu on havaittu myös Leningradissa, mutta tämä havainto voi koskea tarhakarkulaistakin.

Viimeisen 250 vuoden aikana on todettu seuraavat luonnonvaraisten flamingojen vaellukset: Vuosina 1728, 1811, 1876 ja 1878 parvi Reinillä. Syksyllä 1906 oli suuri vaellus Keski-Siperiaan ja itään Baikalille. Vuodelta 1924 tunnetaan havainto

Rhonen laaksosta Ranskasta, toukokuussa oli 60–100 linnun parvi Bernissä ja Genevejärvellä Sveitsissä sekä yksinäinen lintu Tanskassa. Syksyllä 1933 havaittiin parvi Pohjois-Italiassa ja Sveitsissä sekä tehtiin Tanskan toinen havainto. Syksyllä 1935 havaittiin pieni parvi nuoria lintuja Saksan Pohjanmeren ja Itämeren rannikoilla ja marraskuussa yli 30 nuorta lintua Puolan ja Tsekkoslovakian rajalla. Loisnäytteiden perusteella linnut olivat peräisin jostain itäisestä populaatiosta. Tämän jälkeen ei vaelluksia ole todettu.

Ulkonäkönsä vuoksi flamingot ovat olleet suosittuja koristelintuja jo yli 150 vuotta. Nearktisten, amerikkalaisten lintujen (lähinnä **chilenflamingo** *P. chilensis* ja *P. ruber ruber*) lisäksi tarhoihin pyydystetään säännöllisesti myös "eurooppalaista" flamingoa (*P. r. roseus*) ja afrikkalaista **pikkufamingoa** (*Phoeniconaias minor*). Flamingoja on nykyään vapaasti kaupan ja hinta liikkuu tällä hetkellä noin 8000 markan paikkeilla.

Tarhoista karanneita chilenflamingoja tavataan monin paikoin Euroopassa. Villiintyneistä linnuista on jopa muodostunut vapaana elävä parinkymmenen yk-

silön suuruinen parvi, joka viettää kesänsä Saksassa ja talvensa Saksan ja Hollannin rajalla. Ei siis liene mitään syytä epäillä etteikö flamingollakin voisi olla vankeuden jälkeistä elämää Euroopassa. Tanskassa chilensflamingolla ja flamingolla on havaittu selvää muuttokäyttäytymistä keväin syksyyn (yhteensä yli 200 havaintoa). Ne saapuvat maahan huhti–toukuu-kuussa ja poistuvat pääosin loka-kuuhun mennessä. Osa linnuista jatkaa keväällä matkaansa Tanskasta edelleen ilmeisesti muihin Pohjoismaihin. Tanskassa tavattavien flamingojen ja chilensflamingojen (joiden tiedetään varmasti olevan karkulaisia) muuttoliikkeet ovat hyvin samankaltaiset, minkä on katsottu viittaavan vahvasti myös flamingojen karkulaisalkuperään. Christensenin (1992) tulkinnan mukaan Tanskassa havaituista flamingoista ainoastaan vuoden 1933 2kv-yksilö, jonka esiintyminen ajoittuu samalle vuodelle kuin Sveitsissä havaittu invaasio, saattaa olla luonnonvarainen harhailija (Christensen 1992).

Kaikki Suomen flamingohavainnot koskevat yksinäisiä vanhoja lintuja, eivätkä osu yksin tunnettujen vaellusten kanssa. **Kaikki lajista maassamme tehdyt flamingohavainnot siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle.**

Flamingon luonnonvarainen harhautuminen maahamme ei tulevaisuudessa tietenkään ole mahdollista, mutta havainnon hyväksyminen luonnonvaraiseksi edellyttää selviä merkkejä alkuperästä vaikkapa renkaan tai selvän vaelluksen (mielellään nuorten lintujen parven) muodossa.

Lumihanhi

Anser caerulescens

Suomessa havaittu yhteensä 156 yksilöä vuoteen 1991 mennessä (yksi pesimähavainto).

Lumihanhi on havaittu harhailijana useimmissa Euroopan maissa. Runsaslukuisena se esiintyy eten-

kin Islannissa ja Brittein saarilla. Laji on yleinen tarhalintu ja monet nykyiset havainnot koskevat epäilemättä tarhakarkulaisia. Luonnonvaraisesta harhautumisestakin on kuitenkin selviä näyttöjä: Kanadassa rengastettu lintu oleili samassa parvessa 18 lajikumppaninsa kanssa Hollannissa. Lisäksi monet havainnot Islannista viittaavat lajin voimakkaaseen harhautumistaipumukseen.

Lumihanhi on rajatapaus, jota on vaikea sijoittaa kumpaankaan kategoriaan. Suomen havaintojen voimakas painottuminen keväeseen voisi viitata luonnonvaraisen lintujen liikkeisiin, eli samantyyppiseen liikehdintään kuin nearktisisilla kahlaajilla esim. **palsasirri** (*Calidris melanotos*) tai esimerkiksi sinisiipitavilla on todettu. Syksyllä Amerikasta Keski- tai Etelä-Eurooppaan harhautuneet linnut muuttavat keväällä normaaliin muuttosuuntaansa päätyen meille Pohjois-Eurooppaan. **RK päätti toistaiseksi säilyttää lumihanhen luonnonvaraisen lajin listalla.** Monissa Euroopan maissa lajia pidetään kuitenkin karkulaisena, ja on mahdollista, että lumihanhen asemaa joudutaan vielä tulevaisuudessa muuttamaan, kun lisätietoa lajin yleisyydestä tarhoissa ja villien lintujen liikkeistä saadaan.

Sirppisorsa

Anas falcata

8.–11. 5. 1988 ♂ Parikkala, kirkonkylä Sirppisoran pesimäalueet sijaitsevat kaukana Itä-Siperiassa, Koillis-Mongoliassa, Sahalinilla, Kuriileilla ja Hokkaidolla. Pääosa kannasta talvehtii Japanissa, Etelä-Kiinassa ja Koreassa. Talvisin harhailijoita tavataan säännöllisesti Pohjois-Intiassa, Nepalissa ja Pakistanissa.

Lajista on havaintoja useimmiten Länsi-Euroopan maista. Crampton & Simmons (1977) mukaan näistä ainoastaan neljä koskee todennäköisesti luonnonvaraisia harhailijoita: Itä-Turkki marraskuu 1968, Jordania tammikuu

1969, Irak vuonna 1916 ja talvela 1968–69. Sirppisorasta ei tunneta yhtään rengaslöytöä Länsi-Euroopasta, mutta sen sijaan laji on varsin tavallinen vesilintutarhoissa. Englannissa vuonna 1988 tehdyn kyselyn mukaan 65:llä tarhalla oli 635 pesivää paria ja 89 mahdollisesti pesivää paria (Anon. 1990). Sirppisoraa pidetään todennäköisenä tarhakarkulaisena kaikkialla Euroopassa. Parikkalan havainto siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle. Aikaisemmin maassamme havaittu koiraslintu (Lohja, Virkkala 21.8. 1976) oli poikkeuksellisen tapaamisajankohtansa ja käyttäytymisensä vuoksi jo tässä kategoriassa, joten **laji poistuu Suomen lintujen lajiuettelosta.**

Sinisiipitavi

Anas discors

Kuusi havaintoa vuoteen 1989 mennessä. Sinisiipitavi pesii varsin yleisenä Pohjois-Amerikan pohjoisosissa. Se muuttaa talveksi Pohjois-Amerikan eteläosiin ja Meksikoon, Länsi-Intiaan, Peruun ja Brasiliaan asti. Rengaslöytöjen (10!) perusteella lajin tiedetään harhautuvan luonnonvaraisesti Eurooppaan, mistä on yhteensä lähes 250 havaintoa. Näistä yli 160 on Brittein saarilta (Lewington ym. 1991), missä esiintymisen huippu osuu syksylle. Pohjoismaissa sinisiipitavia tavataan eniten keväällä, kun etelämpänä talvehtineet syysharhailijat lähtevät kevätmuutolleen, tosin väärrällä puolella Atlanttia.

Sinisiipitavi on myös tavallinen tarhalintu ja osa havainnoista koskee epäilemättä karkulaisia.

RK:n tulkinnan mukaan on kuitenkin todennäköistä, että merkittävä osa maassamme tavatuista sinisiipitaveista on luonnollisesti Eurooppaan harhautuneita lintuja, ja **laji säilytetään luonnonvaraisen lajin listalla.** Sama käytäntö vallitsee muissakin Euroopan maissa. **Amerikanhaapanan** *Anas americana*, **tavin** nearktisen

alalajin *carolinensis* ja **amerikantukkasotkan** *Aythya collaris* esiintyminen Euroopassa on samankaltaista kuin sinisiipitavin.

Ruostesorsa

Tadorna ferruginea

67 havaintoa vuoteen 1991 mennessä.

Ruostesorsa on mielenkiintoinen esimerkki lajista, jonka status on muuttunut aikojen kuluessa. Toisaalta lajin tiedetään tehneen viime vuosisadalla suuriakin vaeluksia länteen, toisaalta pesimäkannat ovat taantuneet Euroopassa ja lähialueilla tällä vuosisadalla. Lisäksi ruostesorsa on nykyään yleinen tarhalintu Euroopassa ja karkulaisista on muodostunut vapaana eläviä populaatioita ainakin Hollantiin, Saksaan ja Moskovaan.

Euroopasta tunnetaan viime vuosisadan lopulta ja tämän vuosisadan alusta useita pesimättömien lintujen invaasioita, joista voimakkain tapahtui touko-kesäkuussa 1892, jolloin lajia havaittiin pohjoisessa ja lännessä aina Islantia ja Grönlantia myöten. Nämä varhaiset vaellukset koskevat epäilemättä luonnonvaraisia lintuja, mutta nykyisiä epäillään suurimmaksi osaksi karkulaisten tai villiintyneiden lintujen tekemiksi. Esimerkiksi viimeisin "suurvaellus" todettiin vuonna 1990; Ruotsissa havaittiin vähintään 16 lintua, Englannissa voimakas esiintyminen ja Suomessa ennätykselliset 9 yksilöä. Esiintyminen painottui kuitenkin heinä-elokuulle, mikä sopii huonosti luonnonvaraisten lintujen suoritamiin vaelluksiin, joita on todettu touko-kesäkuussa. Vaelluksen uskotaankin saaneen alkunsa euroopalaisista karkulaisista ja tarhoista vapautetuista linnuista.

On huomattava, että viime aikoina on saatu todiste myös luonnonvaraisesta harhautumisesta: Puolasta löydettiin Kirgisiassa rengastettu lintu lokakuussa 1979 (Lewington et. al. 1991).

Yhteenvetona voidaan todeta, että **varhaisemmat havainnot**

Suomesta liittyvät todennäköisesti luonnonvaraisten lintujen vaeluksiin, joten ruostesorsa kuuluu siis luonnonvaraisesti maahamme harhautuneiden lajien listalle. Nykyisin maahamme harhautuvista linnuista suurin osa on ilmeisesti lähtöisin tarhoista, ja viimeaikaiset havainnot siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten luokkaan. Samaa käytäntöä noudatetaan useissa Euroopan maissa.

Harjakoskelo

Mergus cucullatus

22.-24.5. 1989 Oulunsalo

29.10.-4.11. 1989 Naantali

10.-11.11. 1991 Raisio

Harjakoskelosta Euroopassa viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan alussa tehtyjen muutamien havaintojen katsotaan yleisesti koskevan luonnonvaraisia harhailijoita. Vesilintutarhojen yleistytyä tilanne on kuitenkin muuttunut huomattavasti ongelmallisemmaksi. Nykyään tämä koristeellinen koskelo on yleinen Euroopan vesilintutarhoissa ja pesii niissä yleisesti. Viimeisen viiden vuoden aikana on Saksassa havaittu vuosittain 5-10 "villää" lintua, ja huhujen mukaan laji myös pesisi luonnonvaraisena Pohjois-Saksassa (P. Barthel kirj. ilm.). Kaikkien Saksassa viime vuosina tehtyjen havaintojen katsotaan koskevan karkulaisia.

Myös muissa Euroopan maissa, Norjaa lukuun ottamatta, harjakoskeloa pidetään todennäköisenä karkulaisena kaikkein vanhimpia havaintoja lukuun ottamatta. Saksassa karkulaisten yleisyyden takia ainoastaan lintu, joka renkaan perusteella voidaan osoittaa olevan lähtöisin Pohjois-Amerikasta, voidaan hyväksyä luonnonvaraisesti harhautuneeksi yksilöksi.

Nykytietämyksen perusteella näyttää ilmeiseltä, että maassamme vasta viime vuosina tehdyt kolme havaintoa koskevat hyvin suurella todennäköisyydellä jostain päin Eurooppaa lähtöisin olevia tarhakarkulaisia. **Harjakoske-**

lo siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle.

Pikkutelkkä

Bucephala albeola

1.-2.12. 1987 Éno

Harjakoskelon yhteydessä esitetyt tiedot sopivat pitkälti myös pikkutelkkään. Se on tosin kotiseuduillaan edellistä runsaslukisempi laji ja harhautumishavaintojakin on hieman enemmän, mutta valitettavasti tarhaustilanne Euroopassa on varsin samanlainen kuin harjakoskelolla. **Laji siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle.**

Jakobiinikäki

Clamator jacobinus

11.9. 1976 Lehtimäki

Jakobiinikäki on otettu tähän lajikohtaiseen katsaukseen mukaan, koska sen sijoittamista todennäköisten häkki-/tarhakarkulaisten listalle on kritisoitu julkisesti (Rajala 1989).

Laji pesii Intiassa, mahdollisesti Arabian niemimaan eteläosissa, Kaakkois-Iranissa, Pakistanissa ja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. On mahdollista, että osa intialaisista linnuista muuttaa Afrikkaan talveksi (Cramp & Simmons 1985).

Lehtimäen lintu kuuluu alalajiryhmään, jota tavataan sekä Afrikassa että Intiassa. Kirjokäestä ei tunneta muita havaintoja Euroopasta. Lajilla ei nykytietämyksen mukaan ole taipumusta sellaiseen liikehdintään, joka voisi johtaa luonnonvaraiseen harhautumiseen Euroopan perukoille. Sen sijaan laji sopii koristeellisen ulkonäkönsä vuoksi häkkilinnuksi, vaikka ei tällä hetkellä ole ainkaan mikään tavallinen häkkilaji: vuoden 1976 tilanteesta ei ole tietoa (T. Inskipp kirj. ilm.).

Nykyisen häkkilintutilanteen valossa kaikkiin Saharan eteläpuolisesta Afrikasta, Kaakkois-Aasiasta ja Intiasta – kaukaisemmista alueista puhumattakaan – kotoisin olevien lajien mahdolli-

Ylinnä: kultatöyhtösirkku (*Emberiza elegans*) on yleinen häkkilintu Keski-Euroopassa. Hanko, Halias 21.4. 1991.

© Pekka Hämmänen.

On the top Yellow-headed Bunting.

Ylinnä: Sateenkaarikardinaali (*Passerina ciris*) on lyhyen matkan muuttolintu Pohjois-Amerikassa. Lemland, Lågskär 1.6. 1982.

© Pekka Komi.

On the top Painted Bunting.

Yllä: Pajupunavarpusia (*Uragus sibiricus*) on Euroopassa nähty viidesti, joista ainakin yksi oli varmasti häkkikarkulainen. Kustavi 27.4. 1989.

© Henry Lehto.

Above Long-tailed Rosefinch.

Yllä: Niittysirkku (*Emberiza cioides*) poistettiin Suomen ja bongareiden lajilistoista. Korpoo, Utö toukokuu 1987

© Pekka Komi.

Above Meadow Bunting.

seen luonnonvaraiseen harhautumiseen Eurooppaan suhtaudutaan erittäin skeptisesti. Harhautumista tulee olla vahvaa näyttöä (esimerkiksi selvä vaellus). Saharan eteläpuolisen Afrikan lajeista ainoastaan **kurnuliejukanalla** (*Porphyrylla alleni*) on todettu varsin runsasta luonnonvaraista harhautumista Pohjois-Afrikkaan ja Eurooppaan. **RK päätti säilyttää jakobiinikäen todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalla.**

Palmukyyhky *Streptopelia senegalensis*

2.11. 1969 Lohtaja

14.6. 1972 Raippaluoto

n.7-27.10. 1987 Mäntyharju

Palmukyyhky pesii suuressa osassa Saharan eteläpuoleista Afrikkaa, Arabian niemimaan eteläosissa, Länsi-Aasiassa ja Intiassa. Pohjois-Afrikassa ja Lähi-Idässä esiintyminen on laikuttaista. Paikoitellen laji on levittäytynyt ja runsastunut (osin istutusten myötä), mutta toisaalta myös taantunut. Euroopan lähialueiden kanto-

jen muuttoliikkeistä ei tiedetä juuri mitään, populaatiot näyttävät olevan paikallisia. Harhailijoita on havaittu lähinnä Maltalla (missä laji on myös aikaisemmin pesinyt istutettuna) ja muissa Välimeren maissa (Cramp & Simmons 1985). Suomen havaintojen lisäksi Pohjoismaista tunnetaan kaksi havaintoa Ruotsista (tulkittu karkulaisiksi) ja yksi havainto Norjasta.

Palmukyyhky on myös hyvin yleinen häkkilintu Euroopassa, nykyään sitä saa Suomestakin.

Palmukyyhky siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle.

Kiinankottarainen

Sturnus sinensis

27.7.–11.9. 1975 Lemland

16.5. 1990 Lemland

Kiinankottarainen on paikkalintu ja lyhyen matkan muuttaja Kiinan eteläosissa. Osa kannasta talvehtii Kaakkois-Aasiassa. Chengin (1987) mukaan laji on vähentynyt selvästi viime vuosina.

Yhdenkään näin kaukana idässä ja etelässä pesivän linnun ei ole todettu harhautuneen Eurooppaan luonnonvaraisesti. Lisäksi lajia (kuten muitakin kottaraisia) tuodaan säännöllisesti Euroopan markkinoille. **RK säilyttää lajin todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalla.**

Viirupääkottarainen

Sturnus cineraceus

19.4. 1990 Kokkola

Viirupääkottaraisen asuinalueet ovat itäisimmässä Aasiassa. Pohjoisimmat pesimäalueet sijaitsevat Luoteis-Kiinassa ja eteläisimmät talvehtimisalueet Etelä-Kiinassa. Laji on pohjoisemman levinneisyytensä ja pitemmän muuttomatkinsa ansiosta ehkä potentiaalisempi harhailija Eurooppaan kuin kiinankottarainen. On kuitenkin syytä muistaa, että Euroopassa jo tavattuihin luonnonvaraisesti harhautuneisiin lajeihin, kuten **rubiniisatakieleen** (*Luscinia calliope*) ja **harmaapääsirkkuun** (*Emberiza spodocephala*), verrattuna sen muuttomatkana on selvästi lyhyempi ja levinneisyysalue sijaitsee selvästi kauempana. Lajia ei ole tavattu luonnonvaraisena harhailijana Euroopassa, mutta muiden kottaraisten tavoin sitä on myynnissä häkkilintumarkkinoilla. **RK:n** mielestä on huomattavasti todennäköisempää, että Kokkolan viirupääkottarainen on ihmisen siirtämä, kuin että se olisi harhautunut maahamme luonnonvaraisesti. **Laji sijoitetaan todennäköisten**

tarha- ja häkkikarkulaisten luokkaan.

Pajupunavarvunen

Uragus sibiricus

27.4. 1989 Kustavi

Pajupunavarvunen pesii viitenä eri alalajina Irtysh- ja Objoelta itään aina Japaniin saakka. Se on pääasiassa karaistunut paikkalintu, jolla on vaellustaipumuksia (Flint ym. 1984). Lajin sanotaan harhautuneen Orenburgin alueelle Venäjälle (Uralin vuoriston eteläreunasta hieman etelään T. Ins-kipp kirj. ilm.).

Suomen ensihavainnon jälkeen pajupunavarvusesta on tehty Euroopassa ainakin neljä havaintoa, joista yhden on varmuudella voitu todeta koskevan häkkikarkuria (Roger 1991). Pajupunavarvunen on viimeisen kymmenen vuoden aikana yleistynyt nopeasti Euroopan häkkilintumarkkinoilla, ja nykyään se on ilmeisen suosittu lemmikki, joka lisääntyy vankeudessa varsin helposti. Havaintojen määrän yhtäkkinen voimakas kasvu Länsi-Euroopassa yhtä aikaa lajin lisääntyneen häkkilintuosion ohella viittaa hyvin vahvasti karkulaisalkuperään. **Laji siirretään todennäköisten tarha- ja häkkikarkulaisten listalle.**

Harmaapääsirkku

Emberiza spodocephala

2.11. 1981 Dragsfjärd

Harmaapääsirkku pesii laajalla alueella Siperiasta itään aina Japaniin saakka. Se on pitkänmatkan muuttolintu, joka talvehtii Kaakkois-Aasiassa asti. Muiden sirkkujen tavoin sitä pidetään häkkilintuna, mutta lajista Euroopassa tehdyissä havainnoissa (Saksa Helgoland 5.11. 1910 ja 23.–26.5. 1980 sekä Hollanti 16.11 1986) on monia piirteitä, jotka viittavaat luonnonvaraiseen harhautumiseen. Tapaamisajankohdat sopivat lajin normaaleihin muuttoaikoihin ja muiden samalta alueelta tulevien harhailijoiden esiintymiskuvaan. Lisäksi syys-

havainnot koskevat nuoria lintuja, minkä edelleen katsotaan lisäävän luonnonvaraisen harhautumisen todennäköisyyttä.

Edellä esitetyt seikat puoltavat lajin säilyttämistä Suomen lintujen lajilistalla. Häkkikarkulaisuuden mahdollisuutta ei tietenkään voida täydellä varmuudella sulkea pois, mutta **havainto täyttää selkeästi luonnonvaraisen harhautumisen tunnusmerkit**. Linja on yhtenäinen Hollannin ja Saksan harvinaisuuskomiteoiden päätösten kanssa.

Niittysirkku

Emberiza cioides

20.–27. 5. 1987 Korppoo

Niittysirkku pesii eteläisimmässä Siperiassa, Kiinassa sekä Mongoliassa. Se on paikkalintu tai lyhyen matkan muuttaja, jolla Flintin ym. (1984) mukaan on myös nomadisia taipumuksia. Niittysirkku on nykyään suosittu häkkilintu Länsi-Euroopassa. Aikaisempia luonnonvaraisiksi tulkittuja havaintoja on kaksi Italiasta 1910-luvulta, ne ovat päiväämättömiä ja vaikuttavat varsin epämääräisiltä. Korppoon linnun tapaa-misajankohta vaikuttaa vääralt luonnonvaraista esiintymistä ajatellen: lajin liikehdintä näyttäisi ajoittuvan varhaiseen kevääseen ja myöhäissyksyyn.

Niittysirkun levinneisyyden, muuttokäyttäytymisen, tapaa-misajankohdan ja selvän harhautumiskuvion puuttumisen vuoksi (vrt. harmaapääsirkku) **RK päätti siirtää lajin todennäköisten tarha-/häkkikarkulaisten listalle.**

Kultatöytäisirkku

Emberiza elegans

21.4. 1991 Hanko

Edellisen lajin kohdalla esitetty pätee pitkälti kultatöytäisirkkuunkin. Laji on paikkalintu tai lyhyen matkan muuttaja kaukana idässä, eikä sillä ei ole havaittu harhautumistaipumusta länteen. Sen sijaan lajia pidetään häkkilintuna ja joistakin esim. tapaa-misajankohdan vuoksi karkulai-

siksi tulkituista linnuista on havaintoja Keski-Euroopasta. Mainittakoon vielä, että Hangon linnun toisen siiven pisimmät käsisulat olivat katkenneet tavalla, joka viittaa häkkialkuperään. **RK pitää Hangon kultatöytäsiirtoa todennäköisenä tarha- /häkkikarkulaisena.**

Indigokardinaali *Passerina cyanea*

24.5.–2.6. 1986 Oulu
3.–7.5. 1989 Ylitornio
12.–24.5. 1989 Utsjoki

Indigokardinaali pesii Kanadan eteläosissa ja Yhdysvaltain itäosissa ja talvehtii Keski-Amerikassa. Lajista on tehty viitisten toista havaintoa Länsi-Euroopasta viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Seuraava esitys perustuu British Ornithologist's Unionin häkkilintuekspertin Tim Inskippin (kirj. ilm.), selvitykseen lajin asemasta Englannissa ja Euroopassa. Englannissa laji oli suhteellisen tavallinen häkkilintukaupassa vuoteen 1982 asti, jolloin Meksikossa astui voimaan villieläinten pyyntiä ja kauppa

koskeva kieltö. Tämän jälkeen maahan ei ole saapunut indigokardinaaleja suoraan Meksikosta, mutta kylläkin pieniä määriä laittomasti pyydystettyjä lintuja Keski-Euroopan kautta. Kun indigokardinaalin tuonti oli vielä sallittua, suurimmat erät saapuivat maalisi- ja huhtikuussa yhdessä sateenkaari- (*Passerina ciris*) ja turkoosikardinaalien (*P. amoena*) kanssa. Ne olivat luultavasti lintuja, jotka oli pyydystetty muuttomatkan varrella Meksikossa. Karkuun päästessään tällaiset linnut lentävät todennäköisesti normaalia kevätmuuttosuuntaansa koilliseen päätyen lopulta jonnekin Pohjois-Eurooppaan. Epäsuorana todisteena siitä, että näin todellakin tapahtuu voitaneen pitää sateenkaari- ja turkoosikardinaalista tehtyjä keväisiä havaintoja Pohjoismaista. Näiden lajien harhautuminen luonnonvaraisesti Eurooppaan on epätodennäköistä (lyhyen matkan muuttolintuja), mutta silti niitä on tavattu Pohjoismaista samaan aikaan kuin indigokardinaaleja.

Yhteenvedona Inskipp esittää, että Länsi-Euroopan indigokardinaalihavainnoista ainoastaan havainnot Irlannista lokakuulta 1985, Englannista lokakuulta 1988 ja Islannista lokakuulta 1985 sopivat amerikkalaisten varpuslintujen yleiseen esiintymiskuvioon Euroopassa ja koskevat mahdollisesti luonnonvaraisia harhailijoita. Viimeisimpien tietojen mukaan (Rogers ym. 1992) Englannin rariteetikomitea pitää lokakuussa 1988 havaittua indigokardinaalia todennäköisenä tarhakarkulaisena epänormaalien sulkasadon perusteella. **RK päätti säilyttää indigokardinaalin todennäköisten häkki- ja tarhakarkulaisten luokassa.**

Sateenkaarikardinaali *Passerina ciris*

30.5.–2.6. 1982 Lemland

Sateenkaarikardinaali on lyhyen matkan muuttolintu kotiseuduillaan Pohjois-Amerikassa. Sen ei tiedetä harhautuneen luonnonvaraisesti Eurooppaan, mutta laji on kauniin höyhenpukunsa vuoksi suosittu häkkilintu. Edellä esitetyn ja epäluonnollisesti katkenneiden käsisulkien perusteella **Lemlandin lintu oli häkkikarkulainen.**

Karkulaishavaintojen kerääminen

Rariteetikomitea ja LYL ovat sopineet havaintojen keruun uudelleenjärjestelystä eräiden **todennäköisten/varmojen** tarhakarkulaisten osalta. Havainnot RK:lle alistetuihin todennäköisistä tarha/häkkikarkulaisista (ks. alla oleva lista) kerätään entiseen tapaan, ja niistä tulee täyttää asianmukainen RK-lomake. Tietysti RK tarkastaa edelleen myös kaikki havainnot maalle uusista lajeista! Kaikki havainnot näistä lajeista julkaistaan RK-katsauksen yhteydessä.

Lisäksi LYL kerää kaikki havainnot maassamme tavattavista varmoista häkki/tarhakarkulaisista. Tähän ryhmään kuuluvat kaik-

ki normaalit häkkilinnut: papukaijat, tiikeripeipot, lesket, myynnissä olevat vesi- ja kanalinnut (mm. joutsenhanhi, afrikanhanhi, morsiosorsa, mustajoutsen, myskiosorsa, peltoviiriäinen ja vuoripyy). Näistä lajeista valtaosa on helppo tuntea, eikä niistä tarvitse täyttää RK-lomaketta. Havainnot voi ilmoittaa suoraan LYL:n toimistoon, tai ne voi toimittaa perille oman yhdistyksen aluevastaavan kautta.

Järjestelyn tarkoituksena on helpottaa ilmoituksen tekemistä usein vähempiarvoisiksi katsottujen häkki/tarhakarkulaisten osalta, jotta mahdollisimman moni havainto saataisiin kerättyä talteen. Havaintoja näistä lajeista kerätään kahdesta syystä. Toisaalta halutaan tietää kuinka paljon ja mihin vuodenaikaan karkulaisia maassamme liikkuu, miten pitkään ne säilyvät hengissä, lisääntyvätkö ne, onko havaintojen määrä kasvanut jne. Toisaalta tätä kautta toivotaan saatavan myös tietoa, jota voitaisiin käyttää hyväksi arvioitaessa vähemmän varmojen häkki/tarhakarkulaisten, kuten aasialaisten kottaraisten ja sirkkujen asemaa Suomen lintujen lajilistalla.

Varmojen ja todennäköisten häkki-/tarhakarkulaishavaintojen kerääminen.

	RK	LYL
Hydranassa caerulea	x	
Phoenicopterus ruber	x	
P. chilensis	x	
Cygnus atratus		x
Anser indicus	x	
Alopochen aegyptiacus		x
Tadorna ferruginea	x	
Aix sponsa		x
Aix galericulata	x	
Anser cygnoides		x
Anas sibilatrix		x
A. falcata	x	
A. formosa	x	
Bucephala albeola	x	
Mergus cucullatus	x	
Oxyura jamaicensis	x	
Haliaeetus pelagicus	x	
Aegypius monachus	x	
Colinus virginianus		x
Alectoris chukar		x

Streptopelia senegalensis	x
Clamator jacobinus	x
Tichodroma muraria	x
Sturnus cineraceus	x
Sturnus sinensis	x
Serinus canaria	x
Uragus sibiricus	x
Emberiza elegans	x
Emberiza cioides	x
Passerina cyanea	x
Passerina ciris	x
Passerina amoena	x

Mikäli olet epävarma siitä tuleeko lajista täyttää RK-lomake vai ei, ota yhteys RK:aan tai LYL:n toimistoon (PL 17, 18101 Heinola, puh. 918-151579)

Korjaus:

Artikkelin ensimmäisessä osassa, kappaleessa "rengas paljastaa alkuperän?" mainitun Ruotsin ensimmäisen lehmähaikaran ei varmuudella voitu todeta kantaan rengasta. Linnun alkuperä varmistettiin kuitenkin siipisulkien leikkaustavan ja Kööpenhaminan eläintarhasta puuttuvan yksilön perusteella (Hansson & Lundwall 1985).

Kiitokset:

Rariteetikomitean jäsenet tutustuivat käsikirjoitukseen ja tekivät siihen lukuisia parannusehdotuksia. Keskustelut ja käyty kirjeenvaihto Peter Barthelin, Tim Inskippin, Arnoud B. van den Bergin ja monen muun karkulaisekspertin kanssa vaikuttivat ratkaisevasti tämän artikkelin syntymiseen. Mr. Kilpi huoli jälleen kerran summaryn, mistä suuret kiitokset.

Kirjallisuus:

- Anon. 1990: Captive waterfowl survey. – *Birding World* 3:330.
- Anon. 1992: Seltene Vogelarten in der Bundesrepublik Deutschland 1990. – *Limicola* 6:153–177.
- Cheng, Tso-hsin 1987: A synopsis of the avifauna of China. Beijing.
- Christensen, R. 1992: Flamingoer i Danmark. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 86:123–127.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (toim.) 1977: *The Birds of the Western Palearctic*, vol. I. Oxford.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (toim.) 1985: *The Birds of the Western Palearctic*, vol. IV. Oxford.
- Flint, V.E., Boehme, R.L., Kostin, Y.V. & Kuznetsov, A.A. 1984: *A Field Guide to Birds of the USSR*. New Jersey.
- Gantlett, S. & Millington, R. 1992: Identification forum: large falcons. – *Birding World* 4:101–106.
- Hansson, L. & Lundwall, U. 1985: Kohägen var en zoo-häger. – *Vår Fågelvärld* 44:319.
- Lewington, I. Alström, P., Colston, P. 1991: A field guide to the rare birds of Britain and Europe. London.

- Mild, K. 1991: Ovåntade burfåglar. – *Vår Fågelvärld* 50:24–25.
- Rajala, E. 1989: Faunistinen katsaus Suomenselän linnustoon. – *Suomenselän Linnut* 24:92–103.
- Rogers, M. 1991: The Long-tailed Rosefinch at Portland. – *Birding World* 4:321.
- Rogers, M.J. and the Rarities Committee 1992: Report on rare birds in Great Britain in 1991. – *British Birds* 85:507–554.

The problem of escapees – changes in the Finnish list.

During the last couple of years the Finnish Rarities Committee has received a lot of new information regarding the numbers of birds and bird species kept in captivity in Europe. In the light of the new information the Finnish Rarities Committee reconsidered the status of over 40 species recorded in Finland and decided to remove seven species from the "category I" (genuine vagrants) to the "category III" (presumed escapees). These species were Greater Flamingo (*Phoenicopterus ruber roseus*), Falcated Teal (*Anas falcata*), Bufflehead (*Bucephala albeola*), Hooded Merganser (*Mergus cucullatus*), Laughing Dove (*Streptopelia senegalensis*), Long-tailed Rosefinch (*Uragus sibiricus*) and Meadow Bunting (*Emberiza cioides*). Additionally later records of Ruddy Shelduck (*Tadorna ferruginea*) were removed to the "category III", but the species maintained its position in the Finnish list as a genuine vagrant on the basis of old records.

The first part of this article (published in *Lintumies* 5/92) gives a short review of the recent troublesome trends in the cage-bird market, such as a growing interest in Eastern Palearctic species, and some examples of cases where large numbers of illegally transported birds have been released in order to avoid custom checks. A short review of captive wildfowl, heron and raptor collections is also given.

The second part gives more detailed information of the species removed from "category I" and explains the reasons for the action taken. It also presents some other species (genuine vagrants as well as presumed escapees), which maintained their present status, to reveal the many different aspects and difficulties which should be considered when trying to establish the likelihood between genuine vagrancy and captive origin. In the end of the second part, there is a list of "category III" species, for which records are collected by the Rarities Committee (RK).

Kirjoittajan osoite –
Author's address
Hannu Jännes
Ville Vallgrenintie 3
02600 Espoo.